

Redoxné reakcie

[Spracoval: M.Kozák, B.Šlenker]

PRÍKLAD: Ak dáme do roztoku síranu meďnatého železo (napr. železný klinec) dochádza k chemickej reakcii (modré sfarbenie roztoku slabne a na železe sa vylučuje červeno-hnedá meď). Napíšte:

- Iónovú rovnicu reakcie CuSO_4 s Fe,
- Polreakcie redoxnej reakcie,
- Ktorá látka v reakcii pôsobí ako oxidačné činidlo a ktorá ako redukčné činidlo?

RIEŠENIE: a) $\text{Cu}^{2+}(\text{aq}) + \text{Fe}^0(\text{s}) \rightarrow \text{Cu}^0(\text{s}) + \text{Fe}^{2+}(\text{aq})$

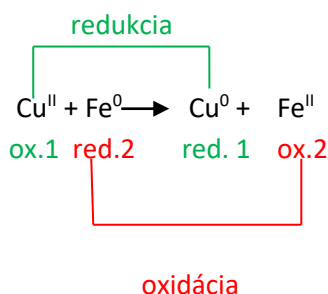
b) Oxidácia: $\text{Fe}^0(\text{s}) - 2\text{e}^- \rightarrow \text{Fe}^{2+}(\text{aq})$

Redukcia: $\text{Cu}^{2+}(\text{aq}) + 2\text{e}^- \rightarrow \text{Cu}^0(\text{s})$

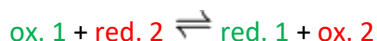
c) Redukčné činidlo – redukovadlo: $\text{Fe}^0(\text{s})$

Oxidačné činidlo – oxidovadlo: $\text{Cu}^{2+}(\text{aq})$

Všeobecná schéma redoxných rovníc:

ox. – oxidovaná forma, red. – redukovaná forma

Skladá sa z dvoch konjugovaných dvojíc.

PRÍKLAD: $2\text{Ag}^{\text{I}} + \text{Cu}^0 \rightarrow 2\text{Ag}^0 + \text{Cu}^{\text{II}}$

ox. 1   red. 2   red. 1   ox. 2

1. konjugovaná dvojica – ox. 1 – red. 1 $2\text{Ag}^{\text{I}} - 2\text{Ag}^0$

2. konjugovaná dvojica – red.2 – ox. 2 $\text{Cu}^0 - \text{Cu}^{\text{II}}$

Redoxné vlastnosti látok

To, či bude v určitej reakcii látka reagovať ako oxidovadlo alebo redukovadlo, závisí od redoxných schopností reakčného partnera.

PRÍKLAD: $\text{Cl}_2^0 + \text{H}_2^0 \rightarrow 2\text{H}^{\text{I}}\text{Cl}^{-\text{I}}$

Cl_2 ... oxidačné činidlo – oxidovadlo

$\text{Cl}_2^0 + \text{F}_2^0 \rightarrow 2\text{Cl}^{\text{I}}\text{F}^{-\text{I}}$

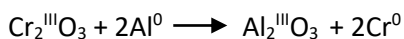
Cl_2 ... redukčné činidlo – redukovadlo

Redoxné vlastnosti prvkov

Oxidovadlá – sú to najmä nekovy – fluór, kyslík, bróm, chlór,... – ochotne prijímajú elektróny (okrem fluóru však môžu pôsobiť aj ako redukovadlá, ak ich reakčný partner má silnejšie oxidačné účinky).

Redukovadlá – predovšetkým neušľachtilé kovy (Li, K, Na, Ca, Zn, Al,...) – ľahko odovzdávajú elektróny, z nekovov sú dobré redukovadlá uhlík a vodík.

Prí výrobe kovov možno použiť aj kov, napr. Hliník reaguje s oxidom určitého kovu za vzniku Al_2O_3 . Tento dej sa nazýva **aluminotermia**.

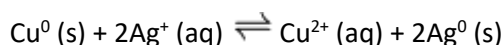

Elektrochemický rad napätia kovov

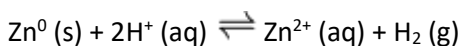
Kovy sú v ňom zoradené podľa klesajúcich redukčných schopností (schopnosti oxidovať sa na svoje katióny).

Li, K, Ba, Sr, Ca, Na, Mg, Be, Al, Mn, Zn, Cr, Fe, Cd, Co, Ni, Sn, Pb, **H**, Cu, Ag, Hg, Pt, Au

Kov nachádzajúci sa naľavo od daného kovu je schopný redukovať katión tohto kovu.

Kovy umiestnené naľavo od vodíka sú schopné redukovať katión vodíka vo vodnom roztoku. **Reakciou týchto kovov so zriedenými kyselinami vzniká vodík.**

Kovy umiestnené napravo od vodíka nereagujú so zriedenými kyselinami za vzniku vodíka.

Redoxné vlastnosti zlúčenín

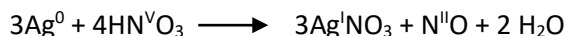
Oxidovadlá

$\text{KMn}^{\text{VII}}\text{O}_4$, $\text{K}_2\text{Cr}_2^{\text{VI}}\text{O}_7$, $\text{HN}^{\text{V}}\text{O}_3$, $\text{H}_2\text{S}^{\text{VI}}\text{O}_4$, $\text{Mn}^{\text{IV}}\text{O}_2$, $\text{Pb}^{\text{IV}}\text{O}_2$, $\text{S}^{\text{IV}}\text{O}_2$, $\text{H}_2\text{O}_2^{-1}$ ...

Majú oxidačné účinky, pretože atómy Mn^{VII} , Cr^{VI} , N^{V} , S^{VI} , Mn^{IV} , Pb^{IV} , S^{IV} , O_2^{-1} sa môžu nachádzať i v zlúčeninách s nižšími oxidačnými číslami (t.j. môžu prijímať elektróny).

PRÍKLAD: KMnO_4 ($\text{Mn}^{\text{VII}} \longrightarrow \text{Mn}^{\text{VI}} \longrightarrow \text{Mn}^{\text{IV}} \longrightarrow \text{Mn}^{\text{III}} \longrightarrow \text{Mn}^{\text{II}}$)

Na akú látku sa anión MnO_4^- v priebehu reakcie redukuje, závisí od redukčných schopností látky, s ktorou reaguje a od pH prostredia (v kyslom prostredí sa Mn^{VII} redukuje až na Mn^{II} , v slabo zásaditom na Mn^{IV}). Kyseliny s oxidačnými schopnosťami reagujú aj s kovmi umiestnenými v elektrochemickom rade napätia kovov napravo od vodíka. Pri reakcii však nevzniká $\text{H}_2(\text{g})$!

(oxidovadlom je N^{V} , nie katión vodíka)

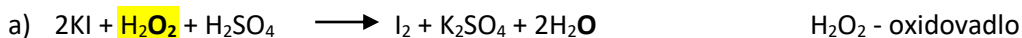
Redukovadlá

$\text{C}^{\text{II}}\text{O}$, $\text{H}_2\text{S}^{-\text{II}}$, $\text{Sn}^{\text{II}}\text{Cl}_2$, $\text{Fe}^{\text{II}}\text{Cl}_2$, $\text{N}^{-\text{III}}\text{H}_3$ ...

Tieto látky majú redukčné účinky, lebo atómy C^{II} , $\text{S}^{-\text{II}}$, Sn^{II} , Fe^{II} , $\text{N}^{-\text{III}}$ sa môžu nachádzať aj v zlúčeninách s vyššími oxidačnými číslami (t.j. môžu odovzdávať elektróny).

Oxidovadlá i redukovadlá

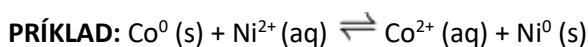
Zlúčeniny, ktorých atómy sa môžu oxidovať i redukovať, majú oxidačné i redukčné účinky (v závislosti od reakčného partnera).

(V prípade a) O^{-1} prijíma elektróny od aniónu I^- ; v prípade b) O^{-1} odovzdáva elektróny mangánu Mn^{VII} .)

Rovnováha v redoxných reakciách

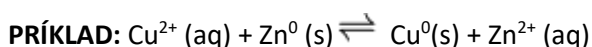
Redoxnú rovnováhu (stupeň premeny reaktantov na produkty) charakterizuje rovnovážna konštanta. Jej hodnota závisí od redoxných schopností reagujúcich látok.

Pri teplote 25°C : $K_c = \frac{[\text{Co}^{2+}]}{[\text{Ni}^{2+}]} = 10$

(vo vzťahu pre výpočet K_c sa neuvádzajú koncentrácie tuhých látok)

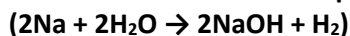
Kobalt a nikel sa v elektrochemickom rade napätia kovov nachádzajú vedľa seba. Rozdiel v ich redukčných schopnostiach je veľmi malý. Preto aj hodnota K_c nie je veľká.

Pri teplote 25°C : $K_c = \frac{[\text{Zn}^{2+}]}{[\text{Cu}^{2+}]} = 10^{37}$ Reaktanty sú prakticky úplne premenené na produkty.

Záver: Čím je rozdiel v redukčných schopnostiach kovov väčší, tým má rovnovážna konštanta v redoxných reakciách väčšiu hodnotu.

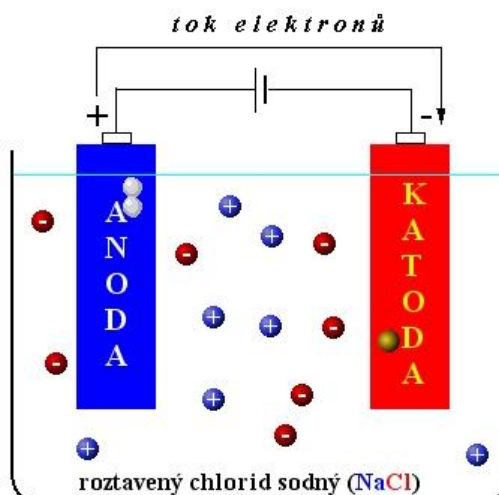
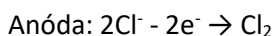
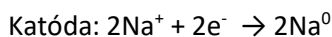
Poznámka: V redoxných reakciách, ktoré prebiehajú v otvorených systémoch (napr. v skúmavkách, ...) sa neustáli chemická rovnováha, ak sa produkty uvoľňujú do okolia v podobe plyných látok a nemôžu spätne reagovať za vzniku reaktantov. Reakcia prebieha až do úplného zreagovania aspoň jedného reaktanta.

Redoxné reakcie a elektrolýza

Pod pojmom elektrolýza chápeme prechod elektrického prúdu roztokom alebo taveninou a chemické zmeny, ktoré pri tom prebiehajú. Na **katóde** (zápornej elektróde) prebieha **redukcia**. Na **anóde** (kladnej elektróde) prebieha **oxidácia**.

PRÍKLAD: Elektrolýza taveniny NaCl ($\text{Na}^+ \text{Cl}^-$):

Chemické látky, ktoré pri elektrolýze vznikajú, často vstupujú do reakcie medzi sebou, s molekulami rozpúšťadla, prípadne s elektródou.

Elektrolýza sa používa na prípravu mnohých látok, napr. **NaOH** alebo **KOH**, **H₂O₂** a rôznych kovov (**Na**, **Mg**, **Al**) z tavenín ich zlúčenín a pri **pokovovaní** rôznych predmetov.

Úlohy

1. Určte ktoré reakcie patria medzi redoxné:

- a) $\text{HBr} + \text{KOH} \rightarrow \text{KBr} + \text{H}_2\text{O}$
- b) $\text{AgNO}_3 + \text{NaCl} \rightarrow \text{AgCl} + \text{NaNO}_3$
- c) $\text{CaO} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Ca(OH)}_2$
- d) $2\text{Li} + 2\text{H}_2\text{O} \rightarrow 2\text{LiOH} + \text{H}_2$
- e) $2\text{H}_2\text{SO}_4 + \text{C} \rightarrow 2\text{SO}_2 + \text{CO}_2 + 2\text{H}_2\text{O}$
- f) $\text{Cl}_2 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{HClO} + \text{HCl}$

2. Oxiduje alebo redukuje sa ión X^{2-} , keď sa v priebehu chemickej reakcie zmení na ión X^{3+} ?

3. Látka, ktorá sa ľahko oxiduje:

- a) silné oxidačné činidlo
- b) slabé redukčné činidlo
- c) slabé oxidačné činidlo
- d) silné redukčné činidlo

4. Možno pripraviť chlór reakciou kyseliny chlorovodíkovej s manganistanom draselným? Odpoveď zdôvodnite.

5. Môže prebiehať reakcia medzi roztokom dusičnanu draselného a roztokom síranu sodného? Odpoveď zdôvodnite.

6. Určte, ktoré z uvedených prvkov možno použiť ako redukovač: Na, F₂, H₂, Cl₂, K, Al.

7. Vysvetlite, prečo reakciu horúcej koncentrovanej H₂SO₄ so Zn vyjadruje rovnica:

$\text{Zn} + 2\text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{ZnSO}_4 + \text{SO}_2 + \text{H}_2\text{O}$, zatiaľ čo reakciu zriedenej H₂SO₄ za bežnej teploty vyjadruje rovnica:

$\text{Zn} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{ZnSO}_4 + \text{H}_2$, hoci v oboch prípadoch dochádza k oxidácii zinku na katióny Zn^{2+} .